

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

WYBRANE WIERSTY

- Podstawowe informacje o epoce (ramy czasowe, nazwa, filozofia)
- Sztuka
- Literatura i wzorce osobowe

WYBRANE WIERSTY

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

• O Autorze

- Kazimierz Przerwa-Tetmajer (1865–1940) – poeta, prozaik i dramaturg, czołowy przedstawiciel Młodej Polski. Studiował filozofię na Uniwersytecie Jagiellońskim, jednocześnie rozwijając swoją twórczość literacką. Pracował jako dziennikarz w Krakowie, później mieszkał w Warszawie i Zakopanem. Związany z Legionami podczas I wojny światowej, angażował się w działalność patriotyczną. W 1921 roku został prezesem Towarzystwa Literatów i Dziennikarzy, a w 1928 roku uhonorowano go nagrodą literacką miasta Warszawy. Jego twórczość obejmuje lirykę dekadencją, utwory inspirowane Tatrami oraz epikę, w tym „Na skalnym Podhalu”. Pod koniec życia zmagał się z chorobą psychiczną i utratą wzroku. Zmarł w 1940 roku w Warszawie, pochowany na Powązkach..

• Cechy twórczości

- Liryka erotyczna, motywy związane z ciałem i miłością zmysłową
- impresjonistyczne obrazowanie, nastrojowe pejzaże, obrazy przyrody wyrażały stany psychiczne człowieka
- zamiętowanie do Tatr, zachwyty górską przyrodą
- nastroje „Końca wieku”, schyłkowość, dekadentyzm, ból istnienia
- Hołd sztuce
- inspiracja filozofią Artura Schopenhauera

WYBRANE WIERSTW

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

• Koniec wieku XIX

- Tytuł utworu jednoznacznie wskazuje na przelom XIX i XX wieku – okres, który silnie oddziałuje na psychikę podmiotu lirycznego. Epoka ta, określana jako **fin de siècle** („koniec wieku”), wiązała się z nastrojami dekadencckimi, poczuciem nieuchronnego kresu oraz katastrofizmem, które znalazły odzwierciedlenie w światopoglądzie artystów. Utwór stanowi świadectwo mentalności pokolenia schyłku XIX wieku. W kolejnych strofach przedstawione zostają różne strategie radzenia sobie z „chorobą wieku” – poczuciem egzystencjalnej pustki i beznadziei. Walka, ironia, pogarda, rozpacz czy rezygnacja – wszystkie te postawy są kolejno negowane przez podmiot liryczny jako nieskuteczne. Każda z pierwszych zwrotek ukazuje dwie przeciwstawne metody mierzenia się z absurdem istnienia, tworząc kontrastowe pary: walka – rezygnacja, użycie – byt przyszły, wzgarda – rozpacz. Żadna z nich nie okazuje się adekwatna – wzgarda przypisana jest ludziom nierozumnym, a rezygnacja nie przynosi ulgi. Osoba mówiąca posługuje się aforyzmami i pytaniami retorycznymi, podkreślając racjonalne podejście dekadentów – ludzi wykształconych i świadomych. Podmiot liryczny posługuje się również obrazem mrówki, bezradnej wobec pędzącego pociągu, by zilustrować ludzką bezsilność wobec losu. Człowiek, skazany na porażkę, nie ma sensu podejmować walki. Być może powinien wzorem skorpiona, który w obliczu beznadziejnej sytuacji popełnia samobójstwo, sam zakończyć własne cierpienie. Dekadenci kierują się rozumem, który prowadzi ich do pesymistycznych wniosków – życie pozbawione jest sensu, a każda próba działania kończy się klęską. Również religia nie stanowi dla nich ratunku, gdyż rozum nie pozwala im ufać w transcendencję, tak jak czynili to ich przodkowie. Ostatecznie dekadenci stają się ofiarami własnej świadomości. Postęp nauki i cywilizacji nie przyniósł im ukojenia, lecz ujawnił tragizm ludzkiego istnienia. Utwór, choć stanowi manifest pokolenia, wyróżnia się brakiem programu działania – zamiast tego podkreśla jego bezcelowość.

WYBRANE WIERSTY

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

• **Eviva l'arte! (Niech żyje sztuka!)**

- Tytułowe hasło *Eviva l'arte!* („Niech żyje sztuka!”) wyraża hołd dla sztuki i jej ponadczasowego znaczenia. Choć w utworze obecne są pesymistyczne nastroje dekadencjonalne, podmiot liryczny z entuzjazmem opowiada się za całkowitym poświęceniem życia twórczości. Świadomy trudnej sytuacji artystów – ubóstwa, odrzucenia społecznego, a nawet śmierci w nędzy – nie wątpi w sens sztuki. Wiersz kontrastuje dwa przeciwstawne światy: artystów i filistrów. Filistrzy, ograniczeni i pozbawieni wyższych aspiracji, koncentrują się na dobrach materialnych i zaspokajaniu podstawowych potrzeb. Artyści, mimo życia w biedzie, czują swoją wyższość – nie kierują się chęcią zysku, lecz dążeniem do twórczej nieśmiertelności. Podmiot liryczny odrzuca sztukę tworzoną dla popularności czy korzyści materialnych, podkreślając, że jedynym prawdziwym celem artysty jest duma z własnej twórczości. Utwór przedstawia brutalną rzeczywistość XIX-wiecznych twórców, żyjących w skrajnej biedzie i zmagających się z izolacją społeczną. Podmiot liryczny świadomie godzi się na los poety, który – jak jesienny liść – jest barwny i podziwiany, ale nieuchronnie skazany na upadek. W jego słowach pobrzmiewa zarówno bunt wobec świata, jak i idealistyczna wiara w sztukę jako jedyny sens istnienia. Zakończenie utworu skłania do refleksji – czy deklarowane wyrzeczenie się dóbr materialnych jest wyrazem prawdziwego poświęcenia, czy raczej próbą zachowania dumy i honoru? Czy za entuzjastycznym okrzykiem *Eviva l'arte!* nie kryje się gorzka świadomość tragicznego losu artysty?

WYBRANE WIERSTY

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

• **Lubię, kiedy kobieta....**

Wiersz przedstawia opis aktu seksualnego, ukazując go jako jeden z najskuteczniejszych sposobów osiągnięcia nirwany – stanu oderwania od rzeczywistości, charakterystycznego dla dekadentkiej filozofii Młodej Polski. Tetmajer koncentruje się na fizycznym aspekcie zbliżenia, podziwiając cielesne doznania kobiety: „lubię, kiedy kobieta omdlewa w objęciu”, „gdy koto mnie wyczerpana leży nieprzytomnie”. Wiersz jest pełen sugestywnych opisów – „wargi wilgotne”, „krótkim, urywanym oddechem” – oraz czasowników obrazujących stan fizycznego uniesienia: „oddycha”, „blednie”. Brak tu odniesień do sfery emocjonalnej czy duchowej miłości – liczy się wyłącznie cielesna rozkosz. Podmiot liryczny przyjmuje rolę obserwatora, kontemplującego reakcje kobiety, co może sprawiać wrażenie jej uprzedmiotowienia. Pożądanie i ekstaza jawią się jako środek ucieczki od egzystencjalnej pustki, zgodnie z modernistycznym pojmowaniem miłości wyłącznie w kategoriach fizycznych. Utwór odzwierciedla również charakterystyczne dla epoki Młodej Polski przekonanie o intelektualnej i duchowej wyższości mężczyzny nad kobietą. Kobieta zostaje sprowadzona wyłącznie do biologii, podczas gdy mężczyźni przypisuje się wrażliwość na piękno i dostęp do sfery wyższych wartości.

• **Melodia mgieł nocnych**

Wiersz wpisuje się w nurt liryki tatrzańskiej, charakterystycznej dla twórczości Przerwy-Tetmajera. Tytuł sugeruje identyfikację podmiotu lirycznego z tańczącymi nad stawem mgłami. Impresjonistyczny nastrój podkreśla ulotność chwili. Podmiot liryczny, choć utożsamia się z mgłami, pozostaje obserwatorem. Opisuje wrażenia, łączy barwy, dźwięki i ruch. Taniec mgieł nadaje rzeczywistości magiczny charakter, a przyroda staje się źródłem zachwytu i ukojenia. W utworze pobrzmiewa refleksja nad przemijaniem – mgły żegnają spadającą gwiazdę, symbol ulotności chwili. To nie pesymizm dekadenta, lecz impresjonistyczna akceptacja zmienności świata. Poeta utrwala jedyny, niepowtarzalny wieczór nad górskim stawem, zapisując go w wierszu.

